

<http://www.berlingske.dk/article/20070908/dineord/109081175/&template=print>

Berlingske.dk

Behandlingen gjorde Karen Blixen syg

Af Kaare Weismann - Overlæge, professor, dr.med. Derma-tologisk Klinik.

Nordsjællands Hospital, Hørsholm.

Lørdag den 8. september 2007, 03:30

TEGNING: JENS HAGE

Siden 1950'erne har man vidst, at penicillin er et effektivt syfilismiddel, og man må undre sig over, at man aldrig gav Karen Blixen en penicillinkur, men fastholdt opfattelsen af, at hun havde en uhelbredelig syfilitisk rygmarvsbetændelse.

Karen Blixens »Kardinalens tredie Historie« handler om Lady Flora, hvis skæbne er tæt på Blixens. Flora smittes med syfilis og underkaster sig en langvarig kur med kviksølv, der ødelægger hendes helbred. Ingen sætter spørgsmålstegn ved syfilis som årsag til symptomerne, som i både Lady Floras og Karen Blixens tilfælde kun skyldes behandlingen.

Karen Blixen havde et succesrigt forfatterliv, men også et liv præget af sygdom, som hvilede tungt på hende. Hun mente, at hun havde en uhelbredelig syfilisinfektion. Hendes mangeårige symptomer var en følge af overbehandling af syfilis, som hun erhvervede sig i 1913-14. Syfilis var på den tid en frygtet sygdom, lige som tuberkulose. Denne opfattelse af sygdommen bevirkede, at patienterne var parat til at acceptere næsten enhver form for behandling.

Karen Blixen skrev sent i sit forfatterskab »Kardinalens tredie Historie« om Lady Flora, hvis skæbne kommer tæt på Karen Blixens. Flora smittes tilfældigt med syfilis og underkaster sig en langvarig kur med kviksølv, hvorved hendes helbred ødelægges. Ingen sætter spørgsmålstegn ved syfilis som årsag til symptomerne, som i både Lady Floras og Karen Blixens tilfælde alene skyldes behandlingen.

For at forstå denne holdning til syfilis er det nødvendigt med lidt historie: Christoffer Columbus var født i 1426 og døde omkring 1506. Den spanske kong Ferdinand og dronning Isabella sendte ham af sted med tre karaveller for at finde en ny vej til Indien. De sejlede fra Sevilla til Hispaniola (Haiti), hvor man gik i land. Et halvt år senere vendte skibene tilbage til Spanien, og mandskabet gik i land i Palos uden nogen form for karantæne. Man mener, at de har haft

sygdommen med fra Haiti, og at de var kilden til en epidemi, som snart bredte sig i havnebyerne.

I efteråret 1494 var den franske konge Charles VIII trængt ned i Italien for at erobre Napoli. Hæren bestod af 80.000 lejesoldater ledsaget af en sværm af prostituerede og handelsfolk med familie. Den spanske konge sendte hjælpetropper af sted, og de medbragte den ny sygdom, som snart bredte sig i de sammenstødende hære. Krigen gik i stå og lejetropperne flygtede tilbage til de forskellige områder i Europa, hvorfra de var hvervet. Snart var hele Vesteuropa ramt af en farsot, man ikke havde set tidligere. Man var hurtigt blevet klar over, at syfilis var en seksuelt overført sygdom, og badstuerne kom i søgelyset som smittespredere.

Allerede i 1498 kom den første bog om syfilis, og det blev hurtigt fastslået, at den eneste rigtige behandling var kviksølv. Paracelcus knæsatte kviksølvet som behandlingsmidlet, der blev givet i megadoser og ikke sjældent medførte en dødelig forgiftning. Først i slutningen af 1800-tallet afskaffede den norske venerolog Caesar Boeck kviksølvet. Hans behandlingsstrategi gik ud på at lade syfilispatienter være i fred og ro, og den gennemførtes i tidsrummet 1891-1910.

Senere blev det dokumenteret i Oslo-studiet fra 1955, at langt de fleste patienter kom sig uden mén, hvorimod ingen kviksølvbehandlet patient slap for alvorlige bivirkninger. Boeck måtte opgive sin behandlingsstrategi efter at salvarsan blev introduceret i 1910. Salvarsan var langt fra ugiftigt, det blev givet i store doser i månedsvis, ja, årevis. Det er et arsen-præparat med en bivirkningsprofil, som ligger tæt på kviksølvs, men ikke så akut indsættende. Enden på disse behandlinger blev indførelsen af penicillin i løbet af 1940'erne. Først da fik man en effektiv og bivirkningsfri behandling af sygdommen.

I senmiddelalderen og renæssancen havde man den opfattelse, at syfilis var Herrens straf for et usædeligt levned, hvorfor man tyede til religion for at blive frelst. Man kunne købe bønskrifter med billeder af syfilis skytshelgener, ofte Job og St. Minus, som i solidaritet selv bar sygdommen. Et tankevækkende eksempel er den liggende Jesus på Isenheimer-alteret, som Mathias Grünewald skabte i 1513-15. Jesus ses med udbredte småsår i lighed med bønskrifternes afbildninger af syfilisramte mænd og kvinder, »bösen blattern und blasern«. Kampagneplakater fra tiden omkring Første Verdenskrig var vildt skræmmende. Man beskrev syfilis som en ondartet sygdom, som man for alt i verden måtte lade sig behandle for, og det var med tungmetaller.

Karen Blixen fik syfilis kort efter, at hun havde indgået ægteskab med Bror Blixen Finnecke. En engelsk læge i Nairobi stillede diagnosen og ordinerede kviksølvtabletter, som Karen Blixen tog i et helt år. En almindelig ordination på disse tider var sublimatpiller svarende til mere end 1 g kviksølv pr. dag. Hun pådrog sig herved en svær forgiftning med mundbetændelse, væggtab og svækkelse til følge.

I 1915 rejste hun hjem for at opsøge Carl Rasch på Rigshospitalet. Hun blev behandlet med salvarsaninjektioner i slutningen af 1915 og på ny i 1916. Hun

mødte til kontrol hos Rasch i 1925 og var da rask, som det bemærkes i journalen. Blodprøver med Wassermann-reaktion (WR), en serologisk markør på syfilis, var kun positiv én enkelt gang i 1915. Siden fik Karen Blixen taget talrige prøver, som alle var negative. Ligeledes var rygmærsvæskeundersøgelse for WR, som i de følgende år blev taget talrige gange, altid negativ. Karen Blixens sygdom sluttede ikke. Hun blev ved med at føle sig sløj, lægerne mente, det var syfilis. Hun opsøgte i 1940 neurologen Mogens Fogh, som mente, at hun havde »gastriske kriser« (pludselige voldsomme kolikker), som følge af en syfilitisk rygmærsvæbetændelse. Hun fik senere foretaget forskellige kirurgiske indgreb, indtil hun døde i 1962. Siden 1950'erne har man vidst, at penicillin er et effektivt syfilismiddel, og man må undre sig over, at man aldrig gav Karen Blixen en penicillinkur, men fastholdt opfattelsen af, at hun havde en uhelbredelig syfilitisk rygmærsvæbetændelse.

»Kardinalens tredie Historie« er skrevet sent i Karen Blixens forfatterskab. Den handler om en adelsdame, som i slutningen af 1800-tallet tager til Rom med det formål at få bekræftet sin mistro til alt, hvad »dens navn indebærer, fra den Hellige Fader selv, og os, hans ydmyge tjenere, til musikken i vore kirker og kunsten i vore museer og den enfoldige romerske almues sæder«. Hun vakte opsigt overalt, hvor hun kom i salonerne, hvor hun var en velkommen gæst. »Dog bevarede hun i dette, som i alle andre forhold, en for hende ejendommelig egenskab, der her skilte hende ud for vore egne gode hoveder. I fald en opsigtsvækkende begivenhed eller en skandale i selskabet drejede sig om en kærlighedssag, eller kun smagte af la belle passion, mistede den i hendes øjne enhver interesse, og hun vendte sig fra den som fra noget, der lå aldeles under hendes værdighed«.

Lady Flora var en sand »Noli me tangere« (rør mig ikke). Hun besøgte Peterskirken og bliver fascineret af billedstøtten af Sct. Peter. Den sidste aften i Rom opsøger hun atter statuen, og bemærker en ung mand, som kommer ind i kirken for at kysse statuens højre storetå, som det stadig er skik og brug. I det han går forbi Lady Flora mærker hun »en lugt af sved og stald, en lugt af folket«. Da det blev Floras tur til at kysse foden, mærkede hun, at bronzen var varm og fugtig. Ved denne lejlighed pådrager lady Flora sig ifølge fortællingen syfilis, visende sig nogle uger senere som et sår på læben.

Dette bliver Lady Floras skæbne, hun opsøger et fornemt kursted og behandles de næste år med kviksølv under devisen »Hora cum Venere, decem anni cum Mercurio« (et år med Venus og ti år med Merkur (kviksølv)). Et år senere genser kardinalen Lady Flora, som i mellemtiden var blevet overmåde mager, havde mistet sin lysende hårpragt og i stedet bar en sirligt opsat paryk. I fællesskab med kurstedets libertinere (læs: syfilitikere) var hun forvandlet til en afpillet gammeljomfru, et resultat af kviksølvbehandlingen, ikke af syfilis. Lady Flora, som ikke stiller spørgsmål vedrørende berettigelsen af denne kur, fortæller kardinalen, at da hun havde opdaget såret på læben, stillede hun sig op foran spejlet, så på sin mund og spurgte sig selv: »Er det en rose eller et segl?« Rosen kan tolkes som et symbol på diskretion og kærlighed, seglet et symbol på en velbevaret hemmelighed.

Man får ikke syfilis ved at sutte på en pibespids, drikke af et glas eller kysse Sct. Peters storetå. Sår på læberne skyldes udførelse af visse seksuelle praktikker og aldrig smitte fra døde ting. Det kan være en sådan hemmelighed, Lady Flora henviser til. Både Lady Floras og Karen Blixens skæbne skyldtes to forhold: de levede på en tid, hvor man opfattede syfilis som en dødelig katastrofe, og derfor måtte man underkaste sig de uhyrlige behandlinger, som lægerne, der var behandlingsliderlige, ordinerede rask væk. For det andet var de begge ofre for »The very important person syndrome«. De havde forbindelser og midler til at opsøge de bedste læger og kursteder for at opnå det, man mente, var den optimale terapi. Når man går direkte til den højeste ekspertise, er muligheden for en second opinion ofte forspildt, og ingen læge, bortset fra Cae-sar Boeck, ville på det tidspunkt undlade at indlede behandling med de skæbnesvangre tungmetaller.

Lady Floras og Karens Blixens skæbner er næsten ens, eller sagt på en anden måde: Mon ikke Karen Blixen skrev om sig selv?

Luk vindue